

Η ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ (του Θανάση Γιαλκέτση)

✘ Στον «Επαναστατημένο άνθρωπο» ο Καμί προσπαθεί να κατανοήσει και να ερμηνεύσει την τραγωδία της εποχής του. Η εποχή του Καμί είναι η «εποχή των ιδεολογιών» και ταυτόχρονα η εποχή του μηδενισμού. Ενα χαρακτηριστικό του μηδενισμού είναι η αδιαφορία για τη ζωή –και ιδιαίτερα για τη ζωή των άλλων-, ενώ και οι ιδεολογίες προβάλλουν επιχειρήματα που δικαιολογούν το έγκλημα. Στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα, εκατομμύρια ανθρώπινες υπάρξεις υποδουλώθηκαν κάτω από το λάβαρο της ελευθερίας ή εξοντώθηκαν στο όνομα της Ιστορίας και της Επανάστασης.

Το ερώτημα που απασχολεί τον Καμί, και που εμφανίζεται σχεδόν σε κάθε σελίδα του «Επαναστατημένου ανθρώπου», είναι το πώς ο άνθρωπος που εξεγείρεται δίκαια εξοικειώνεται έπειτα με το έγκλημα και το γιατί οι επαναστάσεις κατέληξαν σε νέες δεσποτικές και τυραννικές εξουσίες. Προκειμένου να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα, ο Καμί ερευνά όλες τις μορφές που πήρε η εξέγερση (μεταφυσική, ιστορική, καλλιτεχνική), καθώς και όλες τις παρεκκλίσεις τους.

Επισκοπεί έτσι την ιστορία της σκέψης και επανεξετάζει ιδέες, στοχαστές, ιστορικά γεγονότα, αναζητώντας τα κύρια υποδείγματα του εξεγερμένου ανθρώπου, από τον μυθικό Προμηθέα ως τον Σαντ, από τον Σεν Ζιστ ως τον Στίρνερ, από τον Νίτσε και τον Μαρξ ως τον Μπακούνιν και τον Λένιν. Παραφράζοντας το καρτεσιανό *Cogito ergo sum*, ο Καμί διατυπώνει το «Επαναστατώ, άρα υπάρχουμε». Μόνο με την εξέγερση ο άνθρωπος μπορεί να αντιδράσει στο παράλογο και να δώσει ένα νόημα στην ύπαρξή του. Η εξέγερση βγάζει τα άτομα από την απομόνωσή τους, γεννάει επικοινωνία και αλληλεγγύη, συνδέει τους ανθρώπους στην πάλη για την υπεράσπιση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της κοινής τους αξιοπρέπειας. Αλλά η εξέγερση μπορεί να παρεκκλίνει, οδηγώντας σε αποτελέσματα που την ακυρώνουν.

Μπορεί να γίνει το άλλοθι για νέους τυράννους, να γεννήσει μια νέα σκλαβιά. Το κακό ξεκινάει από τη θεοποίηση της Ιστορίας, με την οποία οι κοσμικές ιδεολογίες αντικαθιστούν την παραδοσιακή θρησκεία.

Ο άνθρωπος που επιδιώκει να γίνει θεός διεκδικεί αυθαίρετα το δικαίωμα ζωής ή θανάτου των άλλων. Αντιδρώντας στις φονικές καταχρήσεις της «επαναστατικής βίας» και του ολοκληρωτισμού, ο Καμί υπερασπίζεται την αξία της ανθρώπινης ζωής και της ελευθερίας. Στην ιδέα ότι το τίμημα για την εγκαθίδρυση του βασιλείου της ελευθερίας πρέπει να πληρωθεί με τη ζωή όσων θέλουν να διατηρηθεί η παλαιά κοινωνία, ο Καμί αντιτάσσει την ιδέα της εξέγερσης ως πάλης για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, για ένα κόσμο στον οποίο οι άνθρωποι δεν θα δολοφονούνται και δεν θα εξοντώνονται μαζικά, προκειμένου να επιτευχθούν πολιτικοί σκοποί.

Ο Καμί υπερασπίζεται την εξέγερση που ξέρει να σέβεται το όριο, το μέτρο, τον ηθικό κανόνα που ανακαλύπτει μέσα της και που, επομένως, από μηδενιστική εξέγερση γίνεται δημιουργική και από βίαιη γίνεται μη βίαιη. Οι επαναστάσεις προδίδουν το πνεύμα της εξέγερσης, γιατί στο όνομα του υπέρτατου Καλού, της μελλοντικής και μεσσιανικής ουτοπίας τους, υποτάσσουν τα μέσα στους σκοπούς, επιτρέπουν και δικαιολογούν κάθε βίαιη υπερβολή, αρνούνται την αξιοπρέπεια και την ομορφιά που είναι κοινές σε όλους τους ανθρώπους. Ο Καμί δεν υποστηρίζει ότι η θεωρία τού Μαρξ, αυτού του «προφήτη της δικαιοσύνης δίχως τρυφερότητα», οδηγεί λογικά και αναπόφευκτα στο σταλινικό καθεστώς. Υπογραμμίζει μάλιστα μια φράση του Μαρξ, η οποία «αρνείται για πάντα στους θριαμβευτές μαθητές του το μεγαλείο και τον ανθρωπισμό που του ανήκαν: «Ένας σκοπός που έχει ανάγκη από άδικο μέσα δεν είναι ένας δίκαιος σκοπός»».

Η έκδοση του «Επαναστατημένου ανθρώπου», το 1951, πυροδότησε μια από τις πιο ζωηρές θεωρητικο-πολιτικές πολεμικές της μεταπολεμικής περιόδου. Η πρόκληση και το «σκάνδαλο» έγκεινται στο γεγονός ότι ένας διανοούμενος της Αριστεράς, με αντιφασιστική δράση, όπως ο Καμί, σε μια εποχή που ο

σταλινισμός βρίσκεται στο απόγειό του, καταγγέλλει χωρίς μισόλογα και χωρίς υποκρισίες τον αυταρχικό εκφυλισμό της ρωσικής επανάστασης και τα εγκλήματα του σοβιετικού κομμουνισμού. Κομμουνιστές, υπαρξιστές αλλά και σουρεαλιστές, δηλαδή σχεδόν όλοι όσοι κυριαρχούν στη γαλλική πνευματική σκηνή της εποχής, σπεύδουν να καταδικάσουν αυτό το βιβλίο, το οποίο αμφισβητεί ή επικρίνει τις διανοητικές πηγές της έμπνευσής τους, τις αρχές τους αλλά και τους τρόπους δράσης τους, μολονότι την ίδια στιγμή συνεχίζει να επικαλείται τις αξίες που και αυτοί θεωρούν θεμελιώδεις: την εξέγερση, την ελευθερία και τη δικαιοσύνη. Με το πέρασμα του χρόνου πολλοί μύθοι διαψεύστηκαν και πολλές ψευδαισθήσεις διαλύθηκαν. Όσοι ξαναδιαβάζουν σήμερα τον «Επαναστατημένο άνθρωπο» διαπιστώνουν ότι ο Καμί, που τότε πλήρωσε το τίμημα της διαφωνίας με την απομόνωση και τον εξοστρακισμό, είχε τελικά δίκιο απέναντι στους επικριτές του.

Αλμπέρ Καμύ «Ο επαναστατημένος άνθρωπος» – Μετάφραση: Νίκη Καρακίτσου-Ντουζέ, Μαρία Κασαμπαλόγλου-Ρομπλέ. Εκδόσεις «Πατάκη» 2013, σελ. 490.

Πηγή/φωτογραφία: Η Εφημερίδα των Συντακτών, efsyn.gr